

Razgraničenje i druge opcije za rešavanje kosovskog problema

Više od pola godine od završetka Unutrašnjeg dijaloga, u avgustu 2018. predsednik Srbije se javno založio za pristup rešavanju pitanja Kosova koji bi podrazumevao podelu/korekciju granica, koja je potom zatim podržana od strane predsednika Kosova. Dok i dalje nije jasno šta ovaj koncept podrazumeva, pojedini eksperti i političari tvrde da su mu najveća podrška dolazi od strane SAD i trenutne visoke predstavnice EU za spoljnu politiku (kojoj sledeće godine ističe mandat) i koji po svoj prilici žele da postigne uspeh u pregovorima Srbije i Kosova do marta 2019. S druge strane, najveće države u EU, a naročito Nemačka, i dalje se zalažu za sveobuhvatnu normalizaciju odnosa u kontekstu pristupanja u EU. Međutim, sam proces je veoma ugrožen pošto je postojeća administracija EU podrškom za razgraničenje izgubila i autoritet među kosovskim Albancima. Pitanje koje se takođe neizbežno postavlja i pitanje kakav treba da bude novi proces i na kojim principima treba da počiva.

S tim na umu CIG je 30. novembra 2018. godine u Beogradu održao skup na kom su učestvovali poslanici Skupštine Srbije, predstavnici civilnog društva iz Srbije i sa Kosova (srpske organizacije civilnog društva), kao i srpski predstavnici u institucijama Kosova. Cilj je bio razmatranje prethodno spomenutih pitanja. Međutim, kako je period od zakazivanja do održavanja skupa obeležilo uvođenje 100% carina na proizvode iz Srbije od strane Prištine, deo diskusija je bio posvećen i procenjivanju novonastale situacije i njenih posledica. Ipak, većina izlaganja je bila skoncentrisana na pitanje razgraničenja/podele Kosova. Ovaj skup je deo programa koji je podržan od strane Fondacije za otvoreno društvo i Saveznog ministarstva spoljnih poslova Švajcarske.

Učesnici su došli do sledećih zaključaka, međutim, oko svih nije postignut konsenzus:

- Nakon glasanja u Interpolu oko članstva Kosova i nakon uvođenja carina od 100% na proizvode Srbije i ostavke predesdnika opština na severu Kosova, odnosi između Beograda i Prištine su pali na najnižu tačku od 2011. godina i postoji realna mogućnost poništavanja rezultata dijaloga i vraćanja integracije Srba u kosovski sistem na početak.
- Dijalog u Briselu je uspeo pošto je vođen, ali je normalizacija između dva društva izostala. Dosta učesnika se založilo za potpuno „resetovanje“ procesa, odnosno njegov novi početak. Dijalog će se ili nastaviti sledeće godine ili će se čekati sledeća administracija EU koja će biti u mogućnosti da ga nastavi tek 2020. Evropska unija, bez učešća SAD, nema dovoljan kapacitet da sprovede proces do kraja i da dođe do sporazuma između dve strane. SAD pokušava da navede Srbiju da kaže šta je „cena

priznanja“, odnosno šta Srbija mora da dobije kako bi priznala Kosovo. U tom smislu, uloga EU bi trebala da bude vođenje tehničkog dijaloga, dok bi se do konačnog rešenja došlo uz podršku SAD. Sve ovo ne znači i da će doći do konačnog rešenja, pošto je Kosovo multilateralni a ne bilateralni problem. Treba imati na umu sve jači upliv Kine u regionu, kroz njen program „Jedan put, jedan pojas,“ što može da dodatno iskomplikuje geopolitičku situaciju u regionu.

- Proces je moguć ako se zna cilj. Briselski proces će verovatno biti okončan, i vrlo je verovatno da će značajan deo biti preuzet od strane Berlina, pošto će se od 2020. ceo Berlinski proces prebaciti trajno u Nemačku. Učesnici su istakli da niko ne treba da bude srecan zbog toga da Briselski proces je propao. Ali da treba dati odgovore zašto se to desilo.
- Javnost nema uvid o čemu se pregovara i predstavnici vlasti ne žele da otvore široki društveni dijalog. Treba imati na umu da sveobuhvatni sporazum između Srbije i Kosova koji ne sadrži priznanje je u suštini zamrznuti konflikt. Kako bi se rešili i problemi Srbije i problemi Srba sa Kosova, potreban je sporazum koji je sprovodljiv. Međutim, oko sporazuma ni u Srbiji ni na Kosovu nema saglasnosti u javnosti.
- Uvođenje carina je očajnički i populistički potez i predstavlja odgovor na kampanju protiv ulaska Kosova u Interpol. Međutim ova odluka je konačna, i ne treba imati iluzije da će biti brzo povučena. Promena je moguća samo uz nove izbore. Od carina gube i Srbija i Kosovo. U Srbiji, koja na Kosovo izvozi oko 350 miliona evra, izgubiće mala i srednja preduzeća, dok će na Kosovu izgubiti i Vlada i građani. Vlada će imati manje prihode (pošto 10% budžeta Kosova dolazi od carina na proizvode iz Srbije), dok će građani plaćati višu cenu na pre svega prehrambene proizvode (što je već vidljivo). Vlada na Kosovu ne želi kompromis sa EU pošto ne postoji perspektiva skore vizne liberalizacije.
- Stiče se utisak da je dobar deo akcija (upad policije na sever, hapšenje sekretarice Olivera Ivanovića, Tačijeva poseta Gazivodama itd.) koordinisan između dve strane, uz podršku trećih strana. Ako je ova pretpostavka tačna, cilj je stvaranje vanrednih okolnosti, koje će navesti građane sa obe strane da prihvate da je jedino rešenje razgraničenje.
- I pored incidenata, srpska zajednica na severu je pasivna i ne veruje ni lokalnim liderima, ni Beogradu, i postalo je veoma teško njome manipulirati. To dovodi do zaključka da barem u ovom trenutku ne postoji energija za razgraničenje.
- Razgraničenje je veoma problematično kada se uzme u obzir nasleđe 20. veka, naročito na tlu bivše Jugoslavije, koje se oštro protivi etničkim granicama, i ukoliko bude implementirano postoji realna opasnost od izbijanja konflikta. “Kada se izvode flomastere, izvode se i puške,” rekao je jedan od učesnika. Pri tom, javnosti nisu informisane o kom tačno se modelu razgraničenja radi. Postoji najmanje pet scenarija razgraničenja koji cirkulišu u javnosti: 1) Srbija priznaje Kosovo i radi se demarkacija granice, 2) Granica između Srbije i Kosova se uspostavlja na Ibru. 3) Srbija dobija tri opštine na severu bez Severne Mitrovice, uz sporazum o Gazivodama, 4) Razmena teritorija, gde Srbija dobija sever do Ibra, a Kosovo veći deo Preševa, i delove Bujanovca i Medveđe, 5) Kosovo dobija veći deo Preševa, i delove Bujanovca i Medveđe. Neki od učesnika su naveli da je razmena teritorija sve manje figurira kao opcija, pošto međunarodna zajednica sve više smatra da nije dobro da Srbija ostane bez albanske manjine, dok će na Kosovu u svakom slučaju ostati značajan broj Srba.

- Srbija neće priznati nezavisnost Kosova bez dobijanja nečeg zauzvrat. Iluzorno je smatrati da će Srbija priznati nezavisnost, a da zauzvrat dobije garancije da će Kosovo implementirati odredbe već postojećih sopstvenih zakona i onoga što je dogovoreno u Briselskom dijalogu. Međutim, neki učesnici su istakli da jedino što Srbija može da dobije je zaštita kosovskih Srba, te da u tom smislu treba da postavi uslove za priznanje (tipa standardi pre statusa), koji bi bili skoncentrisani na primenu zakona Kosova i rezultata dijaloga.
 - Neki su istakli da ukoliko dođe do razgraničenja to mora da bude tzv. meko razgraničenje. Sporazum bi podrazumevao potpuno ukidanje svih granica i prelaza, drugim rečima neka vrsta modela koji sada postoji između Irske i Severne Irske. Dakle razgraničenje treba da bude formalno, ali da se u praksi ukinu sve barijere. Takođe, uslov treba da bude da ne dođe do razmene populacija.
 - Svaki sporazum mora da uključi i eksteritorijalnost za manastire i prava za Srbe južno od Ibra. Malo je verovatno da će postojeća ustavnom zagantovana prava biti sačuvana, iako je nekoliko učesnika tvrdilo da ukoliko dođe do podele na Ibru, za Srbe na jugu broj garantovanih mesta u parlamentu će biti smanjen na pet, dok Ahtisarijev paket mora da bude zadržan. Drugi su naveli da je dilema za Srbiju jednostavna; ili razgraničenje ili opstanak Ahtisarijevog paketa za Srbe na Kosovu, pošto nije moguće dobiti i jedno i drugo. Takođe, sporazum mora da garantuje da neće doći do ujedinjenja Kosova i Albanije. Neki su naveli da do velike Albanije mora neizbežno doći, pošto se stalno govori o razgraničenju Srba i Albanaca, a ne Srbije i Kosova. Drugi su smatrali da će *de facto* doći do ujedinjenja Kosova i Albanije, ali da će za *de jure* ujedinjenje trebati mnogo vremena.
 - Ahtisarijev plan ne nudi rešenja za pitanja demografije, i bez obzira na visok nivo manjinskih prava na Kosovu, nepovratno se smanjuje broj stanovnika u srpskim opštinama na jugu.
 - U slučaju da je konačno rešenje razgraničenje, KFOR mora da sinhronizuje akcije preuzimanja teritorija. SAD i ostatak međunarodne zajednice moraju da daju garancije za BiH i Makedoniju.
- Sprovedena ispitivanja javnog mnjenja među Srbima na Kosovu (i na jugu i na severu) govore da tek oko petine ispitanika podržava razgraničenje. Opcija koju preferira većina ispitanika je status quo.

Učesnici

Milica Andrić, analitičar

Gordana Delić, izvršni direktor, Balkanski fond za demokratiju

Shpetim Gashi, potpredsednik, Savet za inkluzivno upravljanje

Alex Roinishvili Grigorev, predsednik, Savet za inkluzivno upravljanje

Jadranka Jelinčić, viši istraživač, Centar za primenjene evropske studije

Dalibor Jevtić, potpredsednik Vlade i ministar za zajednice i povratak Kosova

Milivoje Mihajlović, član UO, Radio Beograd

Dragiša Mijačić, direktor, Institut za teritorijalni ekonomski razvoj

Ljubiša Mijačić, analitičar

Petar Miletić, kolumnista

Dušan Milenković, Centar za društveni dijalog i regionalne inicijative

Jelena Milić, direktor, Centar za evroatlantske studije

Miodrag Milićević, izvršni direktor, NVO Aktiv

Igor Novaković, predstavnik u Srbiji, Savet za inkluzivno upravljanje

Jean-Luc Oesh, zamenik šefa misije, Ambasada Švajcarske u Srbiji

Zoran Ostojić, novinar

Nataša Petrović, viši programski službenik, Balkanski fond za demokratiju

Dejan Radenković, narodni poslanik, Socijalistička partija Srbije

Nenad Radosavljević, direktor, RTV Mir

Aleksandra Šanjević, programski koordinator, Fondacija za otvoreno društvo

Dragan Šormaz, narodni poslanik, Srpska napredna stranka